

POLITIKA ZAMERANÁ NA UPLATŇOVANIE RODOVO VYVÁŽENÉHO JAZYKA V NEMECKOM JAZYKOVOM PROSTREDÍ

POLICY FOR GENDER-FAIR LANGUAGE IN GERMAN LANGUAGE ENVIRONMENT

JANA ŠTEFAŇÁKOVÁ

Abstrakt

Cieľom predkladanej štúdie je poskytnúť náhľad na aktuálnu jazykovú politiku zameranú na uplatňovanie rodovo vyváženého jazyka v nemecky hovoriacom prostredí v kontexte európskej a medzinárodnej rodovej politiky a rodovej politiky v nemecky hovoriacich krajinách. V centre pozornosti stojí analýza politického a legislatívneho rámca rodovej rovnosti v Rakúsku, Nemecku a vo Švajčiarsku s akcentom na oblasť rodovo vyváženého jazyka a analýza stratégií na rodovo vyvážené označenie osôb v nemčine.

Kľúčové slová: rodová rovnosť, rodová politika, rodovo vyvážený jazyk, jazyková politika, nemecký jazyk, nemecky hovoriace krajiny.

Abstract

We study current language policy aimed at applying gender-balanced language in German-language environment in the context of European and international gender policy and gender policy in German-speaking countries. The focus is on an analysis of the policy and legislative framework for gender equality in Austria, Germany and Switzerland, with an emphasis on gender-fair language, and on an analysis of specific strategies for gender-fair forms in German language.

Keywords: gender equality, gender policy, language policy, Gender-fair language, German language, German-speaking countries.

Úvod

Rodová rovnosť je v súčasnosti jednou zo základných zásad práva Európskej únie. Je zakotvená v konkrétnych článkoch Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva. Európska únia zaväzuje členské štáty uplatňovať vo všetkých politikách opatrenia pre jej posilňovanie. Amsterdamská zmluva zaviedla cieľ eliminovať nerovnosti vo všetkých oblastiach občianskeho života a podporovať rovnosť medzi mužmi a ženami. Na trhu práce bol pre oblasť rovnakého zaobchádzania so ženami a mužmi vypracovaný komplexný súbor právnych predpisov upravujúci napríklad problematiku prístupu k zamestnaniu, pracovné podmienky, skončenie zamestnania, ochranu dôstojnosti v pracovnoprávných vzťahoch, zákaz sexuálneho obťažovania, postavenie mužov a žien v systémoch sociálneho zabezpečenia a iné.¹ Na podporu rodovej rovnosti bol vypracovaný duálny prístup, ktorý predstavuje na jednej strane konkrétne politiky zamerané na nápravu situácií spôsobených nerovnosťami medzi mužmi a ženami, a na druhej strane *gender mainstreaming* ako integrovaný, právne záväzný prístup EÚ k rodovej rovnosti. Obidva postupy sa navzájom dopĺňajú, pričom spoločnou snahou je dosiahnutie rodovej rovnosti. Je zrejmé, že uplatňovanie princípu rodovej rovnosti sa stalo novou dynamikou pre 21. storočie. V posledných desaťročiach sa v súlade s európskou a medzinárodnou rodovou politikou do vedomia dostala aj otázka uplatňovanie rodovej rovnosti v jazyku, z ktorej vyplynula diskusia týkajúca sa používania inkluzívneho resp. rodovo vyváženého jazyka vo viacerých vyspelých krajinách. Diskurz rovnosti žien a mužov sa

¹ porov. <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=333744>

v mnohých krajinách stal dôvodom na politicky korektné zmeny v jazyku. Feministicky orientované výskumy jazyka, ktoré kritizovali neprimerané používanie *generického maskulina*, podnietili v mnohých jazykoch vytvorenie stratégií na uplatňovanie rodovo vyváženého jazyka. V krajinách, kde je korektnosť vyžadovaná aj právnymi nástrojmi, došlo k dosiahnutiu povedomia o rodovo vyváženom používaní jazykových prostriedkov. K takýmto krajinám patria aj nemecky hovoriace krajiny Nemecko, Rakúsko a Švajčiarsko, ktoré sú objektom záujmu v našej štúdií. Predkladaná štúdia si kladie za cieľ poskytnúť náhľad na aktuálnu jazykovú politiku zameranú na uplatňovanie rodovo vyváženého jazyka v nemeckom jazykovom prostredí, a to v kontexte európskej a medzinárodnej rodovej politiky a politiky rodovej rovnosti v nemecky hovoriacich krajinách. Najskôr sa zameriame na analýzu kľúčových východiskových pojmov *rodová rovnosť* a *rodová politika* a skúmanie legislatívneho rámca rodovej rovnosti v Rakúsku, Nemecku a vo Švajčiarsku s akcentom na oblasť rodovo vyváženého jazyka. Ďalej pozornosť upriamime na stratégie, ktoré boli vytvorené na rodovo vyvážené označenie osôb v nemčine a na odporúčania Rady pre nemecký pravopis vo vzťahu k rodovo citlivému vyjadrovaniu v nemčine. Tie doložíme výsledkami vlastného výskumu textov nemeckých, rakúskych a švajčiarskych novín v Nemeckom referenčnom korpuse DeReKo s využitím metód korpusovej analýzy.

Rodová rovnosť a rodová politika

Rodová rovnosť (angl. gender equality) je zadefinovaná ako spravodlivé zaobchádzanie so ženami a mužmi, čo môže znamenať rovnaké zaobchádzanie a tiež zaobchádzanie, ktoré je rozdielne, ale je ekvivalentné z hľadiska práv, výhod, povinností a možností. Všetky ľudské bytosti majú právo slobodne rozvíjať svoje schopnosti a vyberať si z možností bez obmedzení rodovými rolami. Rodová rovnosť znamená rovnaké sociálne postavenie mužov i žien vo všetkých sférach verejného a súkromného života. Jej cieľom je zabezpečenie plnohodnotného spoločenského uplatnenia na základe individuálnych kvalít a schopností. V širšom meradle znamená spravodlivé zaobchádzanie so ženami a mužmi, zohľadňujúce ich špecifické potreby a životné situácie.

Rodová politika sa zaoberá pomermi medzi rodmi. Jej korene sa formovali už od 17. storočia na báze rôznych protidiskriminačných aktivít za práva žien. Podľa Pietruchovej a Magurovej (2011) vychádza rodová politika z toho, že biologické rozdiely v pohlaví neopravňujú k vytváraniu spoločenských rodových rozdielov (Pietruchová a Magurová, 2011, s. 10). Na vznik rodovej politiky mala podľa Kobovej zásadný vplyv tzv. druhá vlna feminizmu (porov. Kobová, 2010, s. 160). Ženy v tomto období opisovali svoju situáciu ako vylúčenie z verejnej sféry, kedy nemali možnosť rozhodovať o tom, čo ovplyvňuje ich život. Feministické hnutie poukázalo na problémy, ktoré neboli predmetom verejného záujmu, vnieslo ich do verejnej diskusie a následne sa usilovalo o ich nastolenie ako predmetu inštitucionálnej politickej agendy. Chápanie politiky rozšírilo toto hnutie o aktivizmus na „neformálnej“ či kultúrnej úrovni. V tomto období sa podľa Dončevovej sformovala hlavná filozofia rodovej politiky, ktorá je aktuálna dodnes (porov. Dončevová, 2013, s. 22).

V súčasnosti patrí rovnosť medzi mužmi a ženami medzi základné hodnoty demokratických krajín a je vnímaná ako vyjadrenie sociálne spravodlivej demokratickej spoločnosti. Podľa Dončevovej je podstatou rodovej politiky tematizovať všetky oblasti verejného a súkromného života, ktoré sú „postihnuté“ mocenskou nerovnováhou (porov. Dončevová, 2013). K jej cieľom patrí najmä dosiahnutie *rodovej senzibility/citlivosti* (akceptovanie rodovej rozmanitosti), *vytvorenie rodovej spravodlivosti* a *eliminovanie rodovej zaťaženia* (Dončevová, 2013, s. 54). Aby bola rodová politika vo svojej realizácii úspešná, bolo potrebné vytvoriť nástroje a prostriedky na priame či nepriame pôsobenie v tých sférach, kde je to nevyhnutné. K najdôležitejším nástrojom rodovej politiky ako verejnej politiky tak v súčasnosti patria: *gender analysis/rodová analýza*, *gender mainstreaming/uplatňovanie rodovej rovnosti* a *gender gudgeting/rodovo citlivé rozpočtovanie* (porov. Dončevová, 2013). *Gender mainstreaming* predstavuje stratégiu na dosiahnutie rodovej rovnosti vo všetkých oblastiach verejného a súkromného života. Je právne záväznou

požiadavkou vyplývajúcou z článku 29 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2006/54/ES o vykonávaní zásady rovnosti príležitostí a rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami vo veciach zamestnanosti a povolania (prepracované znenie).

V súvislosti s rodovou politikou a jej presahom do rôznych politík, považujeme za relevantné poukázať na pojem *politická korektnosť* (z anglického termínu *political correctness*). Týmto pojmom sa označuje relatívne nový fenomén v novodobej západnej spoločnosti, počiatky ktorého sa spájajú najmä s tendenciou alebo hnutím vytvoreným v USA v druhej polovici 20. storočia. Dnes sa pod *politickou korektnosťou* rozumie hlavne úsilie, ktoré prostredníctvom zámerného ovplyvňovania jazyka smeruje k odstráneniu niektorých označení alebo pojmov (konceptov). Za jednu z najdôležitejších domén *politickkej korektnosti* sa považuje regulácia jazyka. Ide o stratégiu, keď sa v dôsledku *politickkej korektnosti* namiesto tradične používaných pojmov vytvárajú nové výrazy alebo náhradné termíny, ktoré súčasne menia význam menovanej veci. Častým dôvodom politicky korektných zmien v jazyku je podľa Bellinga práve *diskurs rovnosti žien a mužov*, ktorý sa cielene snaží uchopiť jazyk ako najmocnejšiu zbraň postmoderného človeka (porov. Belling, 2006). Dnes sa v mnohých jazykoch uskutočňujú zmeny, v ktorých sa odrážajú snahy presadiť rovnosť rodov aj na jazykovo politickej úrovni. O rodovej spravodlivosti v jazyku sa teda uvažuje aj v širšom rámci *politickkej korektnosti*. Feministicky orientované výskumy jazyka, ktoré poukázali na to, že používanie mužských označení pre osoby oboch pohlaví (tzv. *generického maskulína*) je pre ženy diskriminačné a znevýhodňujúce, viedli v mnohých jazykoch ku zmenám pri označovaní osôb, pričom sa vytvorili rôzne stratégie alebo špecifické jazykové tvary na uplatnenie rodovo vyváženého jazyka. Tieto stratégie zahŕňajú rôzne možnosti vyjadrenia rodovej symetrie v príslušnom jazyku. V spoločnostiach, kde je politická či jazyková korektnosť vyžadovaná aj právnymi nástrojmi, došlo k dosiahnutiu určitého vedomia o tom, ako používať jazyk rodovo symetricky. K takýmto krajinám patria aj nemecky hovoriace krajiny Nemecko, Rakúsko a Švajčiarsko, kde sa povedomie pre používanie rodovo vyváženého jazyka začalo vytvárať skôr ako v postsocialistických krajinách, ku ktorým patrí aj Slovensko.

Rodovo vyvážený jazyk v medzinárodnom kontexte

Jazyk je nástroj nielen na dorozumievanie, ale aj na opis reality a zároveň jej formovanie. S rozvíjaním politiky rodovej rovnosti sa formovala aj inkluzívna forma jazyka. Tento proces prešiel dlhším vývojom a nebol jednoduchý. Dnes je už v inštitúciách OSN, EÚ, Rady Európy používanie inkluzívneho nediskriminačného jazyka samozrejmou. Rastúci záujem o riešenie otázok vo vzťahu k problematike rodovej rovnosti v rôznych spoločenských oblastiach sa odrazil aj v oblasti práva. Záujem o riešenie právnych otázok v súvislosti s použitím rodovo vyváženého jazyka ale možno sledovať až v posledných rokoch. Pod vplyvom výskumu jazyka podnieteného feministickým hnutím a tiež medzinárodnej rodovej politiky dnes už vo viacerých krajinách sveta a v medzinárodných organizáciách existujú právne či politicko-právne normy, ktoré podporujú, upravujú alebo dokonca používajú rodovo vyvážený jazyk. Vo vzťahu k rodovo vyváženému jazyku tak podľa Terkaniča možno hovoriť o práve, ktoré podporuje rodovo vyvážený jazyk len nepriamo, pričom vytvára predpoklady pre jeho uplatňovanie, ako aj o práve, ktoré už špecificky upravuje používanie rodovo vyváženého jazyka, pričom právne normy rozličnej právnej sily upravujú zásady používania rodovo vyváženého jazyka v súkromnoprávných vzťahoch, vo vzťahoch verejného práva, alebo dokonca v právnych predpisoch. Niektoré právne normy už medzičasom vyjadrujú obsah rodovo korektným spôsobom, pričom sa v jazyku upúšťa od dominancie mužského gramatického rodu a zviditeľňuje sa existencia žien používaním rodovo vyváženého jazyka (porov. Terkanič v Cviková a kol., 2014). Pre nemecky hovoriace krajiny Nemecko, Rakúsko a Švajčiarsko, na ktoré upriamujeme pozornosť v predmetnej štúdií, vyplývajú záväzky v oblasti rovnoprávnosti žien a mužov predovšetkým z členstva v Organizácii spojených

národov, v Rade Európy a v Európskej únii.² Členské štáty týchto organizácií sa zaviazali naplňať spoločné ciele, ku ktorým patrí aj odstraňovanie nerovnosti žien a mužov a presadzovanie rovného zaobchádzania so všetkými ľuďmi bez ohľadu na ich pohlavie a rod.

Z medzinárodných zmlúv má dôležité miesto Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW, 1979), ktorý sa prostredníctvom zákonov a iných prostriedkov snaží prakticky uskutočniť zásady rovnoprávnosti mužov a žien, pričom verejným orgánom a inštitúciám stanovuje povinnosť zdržiavať sa zapojenia do akéhokoľvek aktu diskriminácie žien. Ďalším dôležitým dokumentom pre súdnu prax je Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd, podľa ktorého nie je prípustná žiadna forma diskriminácie kvôli pohlaviu, rase, farbe pleti, jazyku, náboženstvu, politickému alebo inému zmýšľaniu, národnostnému alebo sociálnemu pôvodu, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, rodu alebo inému postaveniu (čl. 14). Dohovor je vo všetkých členských štátoch EÚ záväzný (porov. Štefaňáková, 2020, s. 80). Členské štáty EÚ musia vychádzať z primárneho práva EÚ, zakotveného v tzv. Lisabonskej zmluve a Charte základných práv Európskej únie. Od tohto primárneho práva sa následne odvíja sekundárne právo EÚ, napríklad smernice pre oblasť rodovej rovnosti, ako aj rozhodnutia Súdneho dvora Európskej únie, ktoré do veľkej miery usmerňujú právnu prax v jednotlivých členských štátoch Európskej únie. Uvedené dokumenty pokladáme z hľadiska súčasnej praxe za kľúčové, pokiaľ ide o právne aspekty rodovo vyváženého jazyka v nemecky hovoriacich krajinách. Podľa Tolstokorovej (2009) možno používanie rodovo vyváženého jazyka zaradiť aj pod tzv. lingvistické práva upravené vo Všeobecnej deklarácii lingvistických práv z roku 1996. Terkanič poukázal na to, že „*žiadna z citovaných formulácií vybraných medzinárodných dokumentov explicitne nepomenúva používanie rodovo vyváženého jazyka ako súčasť zásady rovnosti, hoci inštitúcie zastrešujúce tieto dokumenty dlhodobo poskytujú výklad, ktorý reflektuje mimoriadny význam jazyka pri presadzovaní rovnosti žien a mužov v dôstojnosti a právach priznaných ľuďom bez ohľadu na pohlavie*“ (Terkanič, 2014, s. 29 v Cviková a kol., 2014). Na úrovni OSN je základným dokumentom v oblasti rovnosti žien a mužov Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien z roku 1979. I keď v texte Dohovoru sa požiadavka používania rodovo vyváženého jazyka nespomína, OSN túto požiadavku od dohovoru odvodzuje (Terkanič, 2014, s. 30 v Cviková a kol., 2014). Dôležitým míľnikom pre používanie rodovo vyváženého jazyka bolo oficiálne vznesenie požiadavky Kanady a európskych severských štátov Dánsko, Fínsko, Švédsko, Island a Nórsko z roku 1987, aby sa v oficiálnych dokumentoch prestal používať sexistický jazyk. O dva roky neskôr vzniklo k tejto problematike prvé usmernenie pre anglický, francúzsky a španielsky jazyk. V roku 1990 bola uverejnená nová edícia usmernení v šiestich oficiálnych jazykoch OSN – arabčine, čínštine, angličtine, francúzštine, ruštine a španielčine (porov. Terkanič, 2014, 30 v Cviková a kol., 2014).

Konkrétne politicko-právne záväzky v oblasti používania rodovo vyváženého jazyka možno nájsť aj v dokumentoch Rady Európy. Rada Európy (*angl. Council of Europe – COE*) je medzinárodná (medzivládna) organizácia, ktorá má 47 členských štátov z celej Európy (vrátane nemecky hovoriacich krajín a Slovenska). Členské štáty sa zaviazali naplňať ciele *Dohovoru o ochrane ľudských práv*. V roku 1990 Rada Európy prijala *Odporúčanie č. R (90) 4 na odstránenie sexismu z jazyka*³. Výbor ministrov v ňom odporúča, aby vlády členských štátov podporovali používanie rodovo symetrického jazyka a prijali opatrenia, ktoré považujú za vhodné na dosiahnutie nasledovných cieľov: a) v najväčšej možnej miere podporovať používanie nesexistického jazyka, ktorý by zohľadňoval prítomnosť, postavenie a úlohy žien v spoločnosti, rovnako ako to robí súčasná jazyková prax u mužov; b) uviesť terminológiu používanú v právnych textoch, verejnej správe a vzdelávaní do súladu s princípom rodovej rovnosti a c)

² Švajčiarsko nie je členskou krajinou EÚ, preto pre neho vyplývajú záväzky z členstva v OSN a Rade Európy.

³ Recommendation No. R (90) 4 of the Committee of Ministers to member states on the elimination of sexism from language.

podporovať používanie rodovo vyváženého jazyka v médiách (porov Štefaňáková, 2020, s. 84). Vo vzťahu k presadzovaniu rovnosti vznikli aj ďalšie odporúčania, napr. *odporúčanie Rec (2003) 3 o vyváženej účasti žien a mužov na politickom a verejnom rozhodovaní* z roku 2003⁴ a odporúčanie *CM/Rec (2007) 17 o štandardoch a mechanizmoch rodovej rovnosti* z 21. novembra 2007.⁵ V zmysle odporúčania z roku 2007 *by členské štáty mali prijať usmernenia požadujúce používanie rodovo vyváženého jazyka v úradných dokumentoch, osobitne v právnych textoch, v úradnom styku, vo vzdelávaní a v médiách*. V súlade s odporúčaniami by členské štáty Rady Európy mali prijať aj administratívne opatrenia, aby úradný jazyk odrážal vyvážený podiel na moci medzi ženami a mužmi (porov. Terkanič, 2014 v Cviková a kol., 2014). Na báze uvedených odporúčaní Švajčiarska vláda v roku 1993 rozhodla o používaní rodovo vyváženého jazyka v celej administratíve a pre nemecký jazyk bola v roku 1996 prijatá Príručka na rovnocenné používanie jazyka (nem. Leitfaden zur sprachlichen Gleichbehandlung im Deutschen). V Nemecku vstúpil v roku 2001 do platnosti spolkový zákon o rovnosti žien a mužov, ktorý ustanovuje povinnosť zohľadňovať rodovo vyvážený jazyk v legislatíve i v úradnom styku. Prístup Rady Európy sa však neobmedzuje len na uvedené odporúčania. Prijali sa aj usmernenia týkajúce sa konkrétneho používania rodovo vyváženého jazyka. V roku 2018 Generálny sekretariát Rady Európy vydal usmernenie s názvom *Inkluzívna komunikácia v rámci GSR*, ktoré vyšlo vo všetkých úradných jazykoch Európskej únie. Obsah tohto usmernenia je špecifický pre jednotlivé jazyky, keďže každý jazyk má svoj vlastný gramatický, syntaktický systém a štýl. Usmernenie obsahuje typy na nezaujaté vyjadrovanie napr. vo vzťahu k ženám a mužom, k osobám so zdravotným postihnutím a iným skupinám. Toto usmernenie ale nezahŕňa právne predpisy.

Európsky parlament sa zaviazal používať *rodovo citlivý jazyk* vo všetkých svojich publikáciách a oznámeniach až potom, ako v roku 2008 deklaroval: „*Používanie rodovo neutrálneho jazyka je niečím viac ako len vecou politickej korektnosti. Jazyk významne ovplyvňuje postoj, správanie a vnímanie. Európsky parlament ako inštitúcia plne podporuje zásadu rodovej rovnosti, čo by sa malo odzrkadliť aj v jazyku, ktorý používa*“ (Rodovo neutrálny jazyk v Európskom parlamente, 2009, s. 3).⁶ Usmernenie, ktoré vydal Európsky parlament s cieľom presadiť používanie *rodovo neutrálneho jazyka* obsahuje časť, ktorá sa vzťahuje na všetky jazyky Európskej únie a časť, ktorá zohľadňuje osobitosti konkrétnych jazykov. Vo všeobecnej časti pomenúva aj účel *rodovo neutrálneho jazyka* – „*vyhnúť sa používaniu slov, ktoré sa môžu chápať ako zaujaté, diskriminačné alebo ponižujúce z dôvodu, že implikujú nadradenosť jedného pohlavia nad druhým, keďže pohlavie osoby je, alebo by vo väčšine prípadov malo byť, nepodstatné*“ (Rodovo neutrálny jazyk v Európskom parlamente, 2009, s. 3). *Rodovo neutrálny jazyk* pritom preferuje neutralizáciu rodu, teda používanie takých výrazov a označení osôb, pri ktorých rod označovanej osoby či osôb nemožno určiť.

Na úrovni Európskej únie sa už od roku 1982 prijímajú štvorročné akčné programy pre oblasť rodovej rovnosti, z ktorých niektoré si kladú za cieľ eliminovať sexistické používanie jazyka. Tieto akčné plány mali výrazný vplyv aj na koncipovanie *Charty základných práv EÚ*, v ktorej bola snaha obsah vyjadriť rodovo citlivým jazykom. Rodovo citlivý/vyvážený jazyk sa v jednotlivých jazykových verziách tohto dokumentu ale uplatňuje v rôznej miere (porov. Terkanič, s. 35 v Cviková a kol., 2014). Z predchádzajúcej analýzy vyplýva, že Nemecko, Rakúsko, Švajčiarsko sú v oblasti rodovej rovnosti a nediskriminácie viazané viacerými medzinárodnými dokumentmi, ktoré sa implementujú do ich legislatívy a praxe (porov. Štefaňáková, 2020, s. 89).

⁴ Recommendation Rec (2003) 3 of the Committee of Ministers to member states on balanced participation of women and men in political and public decision making

⁵ Recommendation CM/Rec (2007) 17 of the Committee of Ministers to member states on gender equality standards and mechanisms

⁶ https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187110/GNL_Guidelines_SK-original.pdf

V ďalšej kapitole upriamime pozornosť na politiku uplatňovania rodovo vyváženého jazyka v Nemecku, Rakúsku, Švajčiarsku na pozadí legislatívy týchto krajín, pričom pozornosť venujeme aj konkrétnym predpisom, ustanoveniam a aktivitám podporujúcich uplatňovanie rodovo vyváženého v zmysle *gender mainstreamingu*.

Vývoj rodovo vyváženého nemeckého jazyka a jeho uplatňovanie v nemecky hovoriacich krajinách v kontexte feministickej a rodovej politiky

Počiatky politiky zameranej na rodovo vyvážený jazyk sa v nemecky hovoriacom prostredí spájajú s feministickou jazykovou politikou, ktorej cieľom bolo najmä eliminovať sexistické prejavy v jazyku (porov. Samelová, 2000, s. 124). Feministická lingvistika sa pod vplyvom ženského hnutia začala v nemecky hovoriacom prostredí rozvíjať najskôr v Nemecku, kde vznikli aj prvé pokyny a odporúčania na používanie nesexistického resp. rodovo vyváženého jazyka pre nemčinu. Ženy v Nemecku začali už na začiatku 20. storočia bojovať za zrovnoprávenie v rôznych oblastiach (politickej, hospodárskej, kultúrnej a sociálnej) a organizovali sa v rôznych združeniach. Prvá vlna trvala do 1933. V medzivojnovom období a počas národného socializmu v Nemecku neexistovalo žiadne nezávislé hnutie žien, až po roku 1945 sa obnovili niektoré združenia a zjednotili sa v tzv. „Nemeckej rade žien“ (*Deutscher Frauenrat* – porov. Samelová, 2000). Druhá vlna ženského hnutia, nazývaná aj nové ženské hnutie, sa spája najmä so ženským študentským hnutím „68“. Samelová poukázala na to, že ženy v tomto období odmietali akceptovať svoju jedinou rolu matky a ženy v domácnosti a chceli sa viac angažovať v politike (Samelová, 2000, s. 17). Z tohto dôvodu začali vznikať rôzne ženské centrá a politické spolky žien, v ktorých sa čoraz viac dostávala do popredia téma jazyka. V 70. a 80. rokoch 20. storočia sa do centra pozornosti dostala otázka použitia jazyka vo verejnej sfére. Kritizoval sa sexistický a diskriminačný obsah niektorých slov. V tomto období prejavili pracovné skupiny na rôznych nemeckých univerzitách snahu vypracovať jazykovo-politické usmernenia, aby tak podporili nesexistické používanie jazyka. Prvé oficiálne návrhy na používanie rodovo vyváženého jazyka vznikli na úradoch a ministerstvách a stali sa predmetom intenzívnych diskusií rôznych feministických, nefeministických, lingvistických či nelingvistických konferencií a kolokvií (porov. Kegyesne Szekeres, 2005).

V roku 1980 vyšli v Nemecku prvé usmernenie s názvom „*Usmernenia na zamedzenie používania sexistického jazyka*“/*Richtlinien zur Vermeidung des sexistischen Sprachgebrauchs* (Trömel-Plötz, Pusch, Hellinger, Guentherodt, 1980), v ktorom autorky apelovali najmä na tvorcov právnych textov, rôznych nariadení, formulárov, pracovných inzerátov, učebníc, rozhlasových a televíznych textov, aby používali rodovo vyvážený jazyk. Základnou požiadavkou bolo zviditeľnenie žien a symetrický spôsob označovania žien a mužov v jazyku. Christine Bierbach a Marlis Hellingerer vypracovali v roku 1993 na žiadosť UNESCO odporúčania s názvom „*Jeden jazyk pre obidve pohlavia - pokyny pre nesexistické používanie jazyka*“/*Eine Sprache für beide Geschlechter – Richtlinien für einen nicht-sexistischen Sprachgebrauch*. Usmernenia sa zaoberali lexikálnymi a gramatickými pravidlami a zahŕňali pravidlá slovtvorby (najmä na označenia osôb ženského rodu), pravidlá týkajúce sa výberu formy pre jazykovo vyvážené vyjadrovanie, pravidlá kongruencie (najmä pri zámenách a podstatných menách označujúcich osoby) a štylistické pravidlá (na odstránenie asymetrie v jazyku). Prvé dokumenty, ktoré vznikli v oblasti feministickej jazykovej politiky slúžili ako vzor a predloha pre mnohé ďalšie v Nemecku, Rakúsku a Švajčiarsku. Usmernenia v týchto krajinách boli vypracované z poverenia ministerstiev, súdov alebo iných inštitútov (porov. Štefaňáková, 2020, s. 94).

V Rakúsku sa diskusia ohľadom používania rodovo vyváženého jazyka začala neskôr ako v Nemecku. Prvé usmernenie s názvom „*Lingvistické odporúčania o rovnakom jazykovom zaobchádzaní žien a mužov vo verejnej oblasti*“/*Linguistische Empfehlungen zur sprachlichen Gleichbehandlung von Frau und Mann im öffentlichen Bereich*. vydalo Ministerstvo sociálnych vecí v roku 1987. Z poverenia ministerstva vyšlo na konci 90. rokov 20. storočia ďalšie usmernenie s názvom „*Kreatívne formulovanie. Návod na rodovo vyvážené používanie jazyka*“/*Kreatives Formulieren. Anleitungen zu geschlechtergerechtem Sprachgebrauch* (porov. Kargl a kol., 1997).

Tieto usmernenia boli niekoľkými z mnohých, ktoré vydali rôzne inštitúcie (napr. vydavateľstvá, odborné združenia, odborové organizácie) v 90. rokoch 20. storočia ako odporúčania vo forme príručiek alebo brožúr. Na univerzitách sa v tomto období vytvorili pracovné skupiny, ktoré formulovali a vydávali návody na používanie rodovo vyváženého jazyka. Tie platia na univerzitách dodnes ako záväzné pri formulovaní oficiálnych dokumentov, vyhlásení, pokynov a usmernení pre študentov či študijného poriadku. V rokoch 2000 až 2002 rakúska spolková vláda prijala niekoľko smerníc, podľa ktorých sa v zmysle stratégie *gender mainstreaming* musí venovať osobitá pozornosť uplatňovaniu rodovo vyváženého jazyka vo všetkých rezortoch. Uznesením ministerskej rady z 2. mája 2001 o „rodovo vyváženom používaní jazyka na všetkých federálnych ministerstvách“ sa ministerstvá zaviazali k tomu, že v jazyku budú zohľadňovať obe pohlavia (porov. Štefaňáková, 2020, s. 99).

Vo Švajčiarsku vznikli prvé usmernenia a odporúčania týkajúce sa používania rodovo vyváženého jazyka v 80. rokoch 20. storočia. Vo feministických kruhoch a jazykovedných spolkoch sa o rovnoprávnom zaobchádzaní mužov a žien v jazyku začalo diskutovať už v 70. rokoch 20. storočia, trvalo ale dlhšiu dobu, kým sa táto problematika preniesla aj do sféry jazyka verejnej správy a práva. V roku 1981 bol vo švajčiarskej ústave referendum prijatý *Článok o rovnoprávnom zaobchádzaní* (Gleichstellungsartikel, článok 8 ods. 3). Táto téma sa dostala do povedomia ale len koncom 80. rokov, keď vznikla pracovná skupina poverená vypracovaním pravidiel na uplatňovanie rodovo vyváženého jazyka v verejnej sfére. V roku 1991 vyšla správa „*Rovnaké zaobchádzanie so ženou a mužom v právnom a administratívnom jazyku*“ /*Sprachliche Gleichbehandlung von Frau und Mann in der Gesetzes- und Verwaltungssprache*, v ktorej sa poukazovalo na možnosti a hranice používania rodovo vyváženého jazyka a opisovali sa kreatívne riešenia na používanie rodovo vyváženého jazyka pre tri švajčiarske úradné jazyky (pozri Adamzik a Alghisi, 2017). Snahou bolo najmä obmedziť používanie generického maskulina a umožniť uplatnenie rôznych stratégií na rodovo vyvážené používanie jazyka. V roku 1993 Spolková rada ustanovila, že odporúčania tejto správy by sa mali zásadne implementovať do jazyka verejnej správy a právneho jazyka, pričom mali byť záväzné pre všetky texty vydávané v nemčine (Schweizerischer Bundesrat, 1993). Na základe tejto požiadavky boli následne vypracované usmernenia pre tri hlavné úradné jazyky, ktoré sa podrobne zaoberajú možnosťami použitia rodovo vyváženého jazyka: najskôr bolo vypracované usmernenie v nemeckom jazyku (Schweizerische Bundeskanzlei, 1996), potom nasledovalo usmernenie vo francúzskom jazyku (2000) a talianskom jazyku (2012). Téma rovnoprávného zaobchádzania žien a mužov v jazyku a uplatňovanie rodovo vyváženého jazyka sa ale v týchto jazykoch posudzuje rozdielne (porov. Štefaňáková, 2020, s. 102).

Z predchádzajúceho výkladu je zrejme, že v nemecky hovoriacom prostredí prebieha posledné desaťročia intenzívna diskusia týkajúca sa používania rodovo vyváženého jazyka. Poukazuje sa najmä na nadmerné používanie generického maskulina ako zástupného mužského rodu. Problematikou zobrazovania rodovej rovnosti v nemčine sa zaoberali vo svojich publikáciách viacerí autori. Odporúčania boli vydané aj na mnohých nemeckých a rakúskych univerzitách, napr. na Univerzite Kolín/nem. Universität zu Köln (*Odporúčania Univerzity v Kolíne nad Rýnom*, 2009), na Východobavorskej technickej vysokej škole v Regensburgu/nem. Ostbayerische Technische Hochschule Regensburg/*Príručka pre rodovo vyvážený jazyk, OTH Regensburg*, (2016), na Univerzite v Lipsku/nem. Universität Leipzig a Univerzite v Potsdame/Universität Potsdam/*Smernice pre rokovací poriadok* (2013), na Univerzite Johanna Keplera v Linci/nem. Johannes Kepler Universität Linz, na Dunajskej univerzite v Kremse/nem. Donau-Universität Krems a pod. Usmernenia ohľadom používania rodovo korektných jazykových foriem ponúka aj slovník *DUDEN: Richtig gendern. Wie Sie angemessen und verständlich schreiben/DUDEN: Správne použitie rodu v jazyku. Ako primerane a zrozumiteľne písať*. (2017). Okrem toho v nemecky hovoriacom prostredí vznikli ďalšie usmernenia alebo odporúčania, napr.: *Návod na rodovo korektné formulovanie v nemčine v rámci inštitúcie „Schweizerische Bundeskanzlei“*, ktorý vyšiel v roku 2009 pod názvom *Návod na rovnaké zaobchádzanie v jazyku/Leitfaden zur sprachlichen Gleichbehandlung*, ďalej *Smernice na rodovo*

korektné vyjadrovanie pre krajiniskú správu Južného Tirolska – Bolzano/Richtlinien für eine geschlechtergerechte Sprache in der Südtiroler Landesverwaltung – Bozen (2012) alebo príručka pre rakúske ministerstvá, opierajúca sa o Zákon rovnoprávnosti mužov a žien s názvom *Rodovo korektný jazyk v Rakúsku/nem. Gendergerechte Sprache in Österreich* (1993). Dôležité usmernenia obsahuje aj Stanovisko nemeckých spravodajských agentúr k používaniu rodovo korektného jazyka (podľa Bericht und Vorschläge der AG „Geschlechtergerechte Schreibung“ zur Sitzung des Rats für deutsche Rechtschreibung am 16. 11. 2018 – Revidierte Fassung aufgrund des Beschlusses des Rats vom 16. 11. 2018 [Správa a návrhy pracovného združenia „Rodovo vyvážené písomný jazyk“ zo zasadania Rady pe nemecký pravopis dňa 16.11.2018 – Upravené znenie na základe ustanovenia Rady zo 16.11.2018]).⁷

Početné usmernenia a odporúčania poukávajú na rôzne možnosti riešenia rodovej nerovnosti a implementáciu rodovo vyváženého jazyka, ktoré možno zhrnúť do nasledovných prístupov: rodová špecifikácia/zviditeľnenie rodu, rodová neutralizácia a rôzne kreatívne riešenia. Na rozdiel od stratégie rodovej špecifikácie, ktorá poukazuje na rozmanitosť pohlaví, neutrálne formulácie v nemčine (rovnako ako v slovenčine) pohlavie zneviediteľňujú. Na zviditeľnenie žien a mužov v nemeckom jazyku v súčasnosti existujú nasledovné spôsoby: *člen ženského alebo mužského rodu pred podstatným menom alebo spodstatným prídavným menom (die/der Verwaltungsangestellte/die Verwaltungsangestellten – (tá) administratívna pracovníčka/(ten) pracovník/(tí) administratívni poradcovia), upresňujúce prívlastky „weiblich“/ženský alebo „männlich“/mužský, ktoré poskytujú dodatkovú informáciu o tom, či ide o ženskú alebo mužský rod (weibliches/männliches Personal – ženský/mužský personál), rodovo špecifická prípona pre ženský a mužský rod (Bibliothekar/Bibliothekar), slová odkazujúce na ženský alebo mužský rod na základe svojho významu alebo slová obsahujúce „Mann“, „Frau“ (Kauffrau/Kaufmann – obchodníčka/obchodník), vymenovania oboch pohlaví v celom znení v páre prostredníctvom spojky (die Besucherinnen und Besucher/návštevníčky a návštevníci), splitting: dvojité označenia osôb s lomkou (die Autorin/der Autor alebo Autor/in/autorka/autor), splitting: dvojité označenia osôb so zátkou (Lehrer(in)/učiteľ(ka), Kolleg(inn)en/kolegovia+kolegyně), Binnen-/V/ veľké I pred koncovkou (MitarbeiterInnen, ein/e HerausgeberIn – porov. Štefaňáková, 2020). V dôsledku zviditeľnenia problematiky intersexuality a transsexuality sa v nemecky hovoriacom prostredí začalo poukazovať na to, že binárny systém resp. existencia dvoch pohlaví mužov a žien už v jazyku nepostačuje a na zobrazenie celého spektra pohlaví v nemčine sa začali používať najmä jazykové formy s názvom „Gender-Gap“ „_“ (rodový podtržník – Student_innen), Gender-Sternchen „*“ (rodová hviezdička – Student*innen) a tzv. „X-Form“ (StudierX, ProfessX (porov. Štefaňáková, 2020, s. 148). Pri stratégii rodovej neutralizácie v nemčine možno použiť napr. nasledovné spôsoby: názvy abstrahujúce od biologického rodu (die Person/osoba, der Mensch/človek, das Mitglied/člen, die Leute/ludia, die Eltern/rodičia, die Geschwister/súrodenci, die betroffene Person/osoba, ktorej sa to týka, das stimmberechtigte Mitglied/člen oprávnený voliť), podstatné meno v tvare prídavného prídavného (Lehrende/vyučujúci, Interessierte/záujemcovia, Promovierende/promujúci, opis pomocou väzby s podstatným menom (Fachbereichsleitung/odborné vedenie), označenie funkcie, úradu alebo skupiny namiesto označenia osôb (das Rektorat/rektorát, das Dekanat/dekanát). Na vyjadrenie rovnosti rodov v nemčine možno použiť aj ďalšie kreatívne riešenia, ktorými je možné vyjadriť rod neutrálne, napr.: odvodené slová s koncovkou -ung, -ion, -ium, -kraft (Wir suchen Personen, die kompetent in der Softwareberatung sind./Hľadáme osoby kompetentné pre prácu v oblasti softvérového poradenstva. namiesto Wir suchen kompetente Softwareberater/Hľadáme kompetentných softvérových poradcov), použitie trpného rodu (Für das Archiv wurde eine neue Benützungordnung erarbeitet./Pre archív bol vypracovaný nový knižničný poriadok. namiesto Die Mitarbeiter des Archivs erarbeiteten eine neue Benützungordnung./Spolupracovníci vypracovali nový knižničný poriadok), prídavné minulé alebo prídavné meno (herausgegeben*

⁷ https://www.rechtschreibrat.com/DOX/rfdr_2018-11-28_anlage_3_bericht_ag_geschlechterger_schreibung.pdf

von/verdané/i (kým) namiesto *Herausgeber/verdavatel*) a pod. Otázkami použitia rodovo symetrického jazyka sa pravidelne zaoberá aj *Rada pre nemecký pravopis/Rat für Deutsche Rechtschreibung*, ktorá 16. novembra 2018 vydala oficiálne odporúčania k používaniu rodovo vyváženého jazyka – *Empfehlungen zur „geschlechtergerechten Schreibung“ – Beschluss des Rats für deutsche Rechtschreibung vom 16. November 2018*.

Rada pre nemecký pravopis vypracovala všeobecné odporúčania pre oblasti a druhy textov, v ktorých je táto problematika relevantná, napr. zmluvy, úradné dokumenty, oficiálne texty (zákony, nariadenia atď), prednášky, prihovory, komunikácia vo verejnom priestore, akými sú školy či vysoké školy. Reagovala tak na časté otázky verejných inštitúcií a súkromných osôb, ako správne používať rodovo vyvážený jazyk. Cieľovými skupinami takýchto odporúčaní sú z pohľadu Rady najmä vydavateľstvá, tlač, verejná správa, súdnictvo a tiež grémiá, ktoré vypracovávajú učebné plány. Uvedené odporúčania zahŕňajú najmä označovanie mužského a ženského rodu, ale v prípade potreby aj iné pohlavia. Tie ale nie sú záväzné, keďže *Rada pre nemecký pravopis* nemá kompetenciu ustanovovania noriem. Jej odporúčania reflektujú požiadavku presadiť rovnaké zaobchádzanie s pohlaviami. Odporúčané sú najmä dvojité označenia osôb a rodovo neutrálné formulácie so snahou vyhýbať sa používaniu generického maskulína v čo najväčšej možnej miere. Pokiaľ ide o skrátené tvary, existujú rôzne návrhy, v popredí však stojí tzv. „Binnen-I“/veľké I pred koncovkou označenia osôb. Pri používaní skrátených foriem je relevantný aktuálny druh textu a tiež gramatické, syntaktické a štylistické kritériá. Pri uplatňovaní rodovo vyváženého jazyka v textoch odporúča *Rada pre nemecký pravopis* brať do úvahy nasledujúcich šesť kritérií, a síce texty by mali byť korektné po vecnej stránke, zrozumiteľné a čitateľné, vhodné aj na čítanie nahlas, zaručovať právnu istotu a jednoznačnosť, uplatniteľné v nemecky hovoriacich krajinách s viacerými úradnými a menšinovými jazykmi a mali by tiež čitateľom, resp. poslucháčom zabezpečiť možnosť koncentrácie na vecné obsahy a kľúčové informácie. Okrem toho je potrebné venovať pozornosť rozdielnym cieľovým skupinám a funkciám textov. V oblasti jazyka verejnej správy a práva sa Rada snaží svojimi odporúčaniami v najväčšej možnej miere prispieť k jednotnosti a zrozumiteľnosti pravopisu v nemecky hovoriacom priestore (porov. Štefaňáková, 2020, s. 141). Na báze korpusových analýz *Rada pre nemecký pravopis* odporúča používať všetky už etabované jazykové formy na rodovo vyvážené označenie osôb pomocou štylistických a gramaticko-syntaktických stratégií. Nimi sa môžu opisovať okrem mužského a ženského pohlavia aj iné pohlavia. Vhodné sú všetky štylisticko-tvorivé jazykové prostriedky. Vhodné je ale vyvarovať sa viacnásobnému používaniu dvojitých označení osôb. Každý tvorca textu musí v súlade s odporúčaniami sám zvážiť, akú kombináciu štylistických a gramaticko-syntaktických stratégií bude používať. Opodstatnené je aj používanie *generického maskulína* napr. v informačných textoch. Na báze korpusových analýz rôznych druhov textov *Rada pre nemecký pravopis* odporúča používať na označenie dvoch pohlaví skrátené tvary pomocou tzv. Splittingu s lomkou (napr. *Lehrer/in*, *Lehrer/-in*), so zátvorkou (napr. *Lehrer(in)*), ako aj s použitím tzv. „Binnen-I“, teda veľkého I pred koncovkou. Tvary s hviezdikou (*) sa na báze korpusových analýz momentálne používajú prevažne na vysokých školách ako skrátená forma písania zahŕňajúca mužov aj ženy, ale aj osoby ďalších pohlaví (inter, trans). X-tvar, ako aj podčiarkovník sú podľa korpusových analýz rozšírené len v určitých skupinách a komunitách a z veľkej časti nezodpovedajú kritériám *Rady* na korektné písanie textov.⁸

Príspevkom do oblasti skúmania rodovo vyváženého nemeckého jazyka je aj náš výskum zameraný na uplatňovanie vybraných spôsobov rodovo symetrického označenia osôb v textoch

⁸ Bericht und Vorschläge der AG „Geschlechtergerechte Schreibung“ zur Sitzung des Rats für deutsche Rechtschreibung am 16.11.2018 - Revidierte Fassung aufgrund des Beschlusses des Rats vom 16.11.2018/Správa a návrhy pracovného združenia „Rodovo vyvážený písomný jazyk“ zo zasadania Rady pre nemecký pravopis dňa 16.11.2018 - Upravené znenie na základe ustanovenia Rady zo 16.11.2018 (https://www.rechtschreibrat.com/DOX/rfdr_2018-11-28_anlage_3_bericht_ag_geschlechterger_schreibung.pdf)

nemeckých, rakúskych a švajčiarskych novín a vo všetkých verejne dostupných korpusoch nemeckého písaného jazyka (okrem Wikipédie a nových akvizícií), ktorý sme realizovali v Nemeckom referenčnom korpuse DeReKo (porov. Štefaňáková, 2020). Našou snahou bolo poskytnúť obraz o používaní rodovo vyváženého jazyka v publicistickej oblasti vo vymedzenom časovom horizonte od roku 1990 po rok 2020, pričom sme na báze metódy korpusovej analýzy zisťovali výskyt vybraných rodovo vyvážených označení osôb v textoch troch preddefinovaných korpusov novín: „sz – *Süddeutsche Zeitung, 1991-2019*“, „dpr – *Die Presse, 1991-2019*“ a „zta – *Tages-Anzeiger, 1996-2019*“ a v korpuse všetkých verejne dostupných textov archívu písaného jazyka v Nemeckom referenčnom korpuse DeReKo s názvom „*W-ohne Wikipedia-öffentlich - alle öffentlichen Korpora des Archivs W (ohne Neuakquisitionen, ohne Wikipedia)*.“ Korpusy troch denníkov sme si vybrali s intenciou poskytnúť náhľad na daný jav kontrastívne v pluricentrickom kontexte, teda so zreteľom na použitie nemeckého jazyka v Nemecku, Rakúsku a vo Švajčiarsku. Pri analýze textov vybraných korpusov sme sa zamerali na zistenie výskytu jazykových stratégií na vyjadrenia rovnosti rodov v nemčine z hľadiska tvaru podstatných mien, ktoré odporúča *Rada pre nemecký pravopis* na báze korpusových analýz overovaním ich použitia v rôznych typoch textov. Rovnako ich odporúčajú aj iní odborníci v rôznych príručkách a návodoch na rodovo symetrické označenie osôb. Objektom nášho záujmu boli stratégie: *dvojité, párové označenie osôb v celom znení, splitting: koncovka ženského rodu za lomkou v jednotnom čísle, splitting: koncovka ženského rodu za lomkou v množnom čísle, splitting: koncovka ženského rodu v zátvorke, splitting: člen der/die pred pomenovaním osôb, Binnen-/Velké I pred koncovkou, Gender Gap („_“): podčiarkovník pred koncovkou podstatných mien, Gender-Sternchen („*“): hviezdíčka pred koncovkou podstatných*, ktoré sme vyhľadávali pomocou vytvorených reťazcov znakov a metaznakov v systéme Cosmas II. Z nášho korpusového výskumu vyplynulo, že v textov nemeckých, rakúskych a švajčiarskych novín sa v rôznej miere uplatňujú všetky vybrané odporúčané spôsoby na rodovo vyvážené označenie osôb, pričom zistené údaje nám umožnili porovnať výskyt rodovo vyvážených jazykových tvarov v rámci každého jedného korpusu, aj medzi korpusmi nemeckých, rakúskych a švajčiarskych novín navzájom. Zistili sme, že aj napriek odporúčaniam *Rady pre nemecký pravopis* obmedziť používanie dvojítých označení v písanom jazyku pre zachovanie plynulosti textu a tiež z hľadiska jazykovej ekonomie, sa vo všetkých korpusoch v najväčšej miere vyskytujú *dvojité/párové označenia osôb v celom znení*. Ako druhý najčastejší spôsob rodovo vyváženého označenia osôb sa vo všetkých denníkoch uplatňuje tzv. *Binnen-/Velké I pred koncovkou* a tretím najpoužívanejším spôsobom vo všetkých korpusoch novín sme zistili tzv. *Splitting – dvojité označenie osôb s lomkou*.

Záver

Cieľom predkladanej štúdie bolo poukázať na jazykovú politiku vo vzťahu k uplatňovaniu rodovo vyváženého jazyka v nemecky hovoriacom prostredí v kontexte európskej a medzinárodnej rodovej politiky a rodovej politiky v nemecky hovoriacich krajinách. S intenciou poskytnúť komplexný náhľad na daný jav sme opísali kľúčové pojmy *rodová rovnosť* a *rodová politika*. Následne sme skúmali legislatívny rámec rodovej rovnosti v Rakúsku, Nemecku a vo Švajčiarsku s akcentom na oblasť rodovo vyváženého jazyka a predstavili stratégie na rodovo vyvážené označenie osôb aj s odporúčaniami *Rady pre nemecký pravopis* na rodovo citlivé vyjadrovanie v nemčine. Použitie rodovo vyváženého jazyka v nemecky hovoriacom priestore sme podložili výsledkami nášho výskumu, ktorý bol zameraný na skúmanie rodovo vyvážených jazykových tvarov v publicistickej oblasti na báze korpusovej analýzy textov v nemeckých, rakúskych a švajčiarskych novinách. Zistené výsledky potvrdili už nastúpený trend zmien v nemeckom jazyku vo vzťahu k uplatňovaniu inkluzívneho, rodovo vyváženého jazyka. Náš výskum preukázal používanie všetkých odporúčaných spôsobov na rodovo vyvážené označenie osôb, čo je podľa nášho názoru výsledok cielej jazykovej politiky vydavateľstiev nemeckých, rakúskych a švajčiarskych denníkov, v ktorej sa odrážajú aktuálne tendencie vývoja nemeckého jazyka vo vzťahu k rodovej politike a jazykovej politike na báze jazykového plánovania

prostredníctvom usmernení na používanie rodovo symetrického jazyka v príslušných nemecky hovoriacich krajinách.

Literatúra

CVIKOVÁ, J. 2014. *Ako používať rodovo vyvážený jazyk. Možnosti, otázky, príklady*. Bratislava: Centrum vzdelávania MPSVR SR. [online] [cit. 2021-03-13] Dostupné na internete: http://www.ruzovymodrysvet.sk/chillout5_items/1/5/9/9/1599_8a6542.pdf

CVIKOVÁ, J., JURÁŇOVÁ, J., KOBOVÁ, L., MAĎAROVÁ, Z., OSTERTÁGOVÁ, A., SATINSKÁ, L., VRÁBĽOVÁ, J., TERKANIČ, M. 2014. *Analýza významu a možností používania rodovo vyváženého jazyka*. Bratislava: Centrum vzdelávania MPSVR SROV. 183 s.

DONČEVOVÁ, S. 2013. *Rodová politika: možnosti implementácie vo verejnej správe*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave. 136 s.

HÄBERLIN, S. SCHMID, R. WYSS, E. 1992. *Übung macht die Meisterin. Ratschläge für einen nichtsexistischen Sprachgebrauch*. München. 110 s.

KARGL, M. A KOL. 1997. *Kreatives Formulieren: Anleitungen zu geschlechtergerechtem Sprachgebrauch*. Wien: Bundeskanzleramt, Abt. Schriftenreihe der Frauenministerin.

KEGYESNE SZEKERES, E. 2005. Sprachlicher Sexismus und sprachliches Gender mainstreaming im Fokus der Europäischen Sprachenpolitik. In *European Integration Studies*, Volume 4. Number 2/200), Miskolc, s. 25 – 44. [online] [cit. 2021-03-04] Dostupné na internete: <http://arranca.org/ausgabe/28/performing-the-gap>

KOBOVÁ, L. 2010. Feministické je politické: problémy feministickej politickej teórie. In: KICZKOVÁ, Z., SZAPUOVÁ, M., ZEZULOVÁ, J. 2010. *Úvod do rodových štúdií. (Gender mainstreaming vo vzdelávaní na vysokej škole)*. Bratislava: Univerzita Komenského.

PIETRUCHOVÁ, O., MAGUROVÁ, Z. 2011. *Metodická štúdia sledovania legislatívnych úprav rodovej rovnosti vo vybraných krajinách EÚ a aplikácia v právnom poriadku SR*. Bratislava: Centrum vzdelávania Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny.

SAMEL, I. 2000. *Einführung in die feministische Sprachwissenschaft*. 2. vyd. Berlin: Erich Schmidt Verlag.

SPENDER, D. 1980. *Man Made Language*. London: Pandora Press.

ŠTEFAŇÁKOVÁ, J. 2020. *Rodovo symetrický jazyk v slovenskom a nemeckom jazykovom prostredí v kontexte európskej rodovej politiky a gender mainstreamingu*. Monografia. Banská Bystrica: Belianum.

TOLSTOKOROVA, A. 2009. *Gender Equality in Language and Communication. Human Rights Perspective*. Prednesené na výročnom stretnutí International Communication Association 25. 5. 2009. [online] [cit. 2020-09-14] Dostupné na internete: http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/0/1/3/4/4/pages13444/p13444-1.php

TRÖMEL-PLÖTZ, S., PUSCH, L. F., HELLINGER, M., GUENTHERODT, I. 1980. Richtlinien zur Vermeidung sexistischen Sprachgebrauchs. In: *Linguistische berichte 71, s. 1 – 7*.

Kontakt

Mgr. Jana Štefaňáková, PhD.

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

Filozofická fakulta, Katedra germanistiky

Tajovského 51, 97401 Banská Bystrica, Slovenská republika

Email: jana.stefanakova@umb.sk